

פרק ד'

התעסוקה והשכר

1. קווי ההתפתחות העיקריים

שוק העבודה נחלש מאוד ב-1985. מגמה של ירידה בביקושים המקומיים, שהחלה בסוף 1983 וגרמה להאטה בשוק העבודה כבר אשתקד, הגיעה לשיאה במחצית השנייה של 1985, עם הפעלת התכנית הכלכלית לייצוב המשק. ריסון חריף של הביקושים המקומיים הוריד במחצית השנייה של השנה את התוצר ב-5 אחוזים, והביא לצמצום בתעסוקה, לגידול באבטלה, לירידת שיעור ההשתתפות של האוכלוסייה בכוח העבודה, ולהקטנת פריון העבודה במשק: בהשוואה עם המחצית הראשונה של השנה ירד מספר המועסקים באחוז, ושיעור האבטלה עלה ל-7.2 אחוזים, לעומת 6.2 אחוזים במחצית הראשונה. ואולם גם בתוך המחצית השנייה של השנה יש להבחין בין תת-תקופות: הירידה החריפה בפעילות הכלכלית חלה ברביע השלישי — שבו ירד מספר המועסקים בכ-20 אלף, ושיעור האבטלה עלה ל-7.8 אחוזים — ואילו ברביע האחרון היתה התאוששות: מספר המועסקים שב ועלה בכ-20 אלף, והאבטלה שבה וירדה לשיעור של 6.6 אחוזים. התאוששות זו לא נמשכה ברביע הראשון של 1986, ושיעור האבטלה שב ועלה ל-7.2 אחוזים.

השפל הגובר בביקוש לעבודה הפחית השנה את הנטייה לחפש עבודה, ושיעור ההשתתפות של אוכלוסיית גילאי העבודה בכוח העבודה האזרחי ירד במחצית השנייה של השנה במידה ניכרת — ב-0.8 נקודת האחוז. בלימת גידולו של כוח העבודה האזרחי מיתנה את גידול האבטלה שנבע מן השפל בתעסוקה. התוצר לשעת עבודה (פריון העבודה) בסקטור העסקי ירד במחצית השנייה ב-5 אחוזים, ירידה המשקפת את הפער בין הצמצום הרב של התוצר ליירידתו המתונה יותר של מספר המועסקים — ואולם יש להדגיש, כי ירידה זו במחצית השנייה באה בעקבות עלייה מחזורית של כ-5 אחוזים במחצית הראשונה.

ההאטה בשוק העבודה הסתמנה, כאמור, כבר אשתקד: השנה גדל מספר המועסקים, בממוצע שנתי, בפחות מאחוז, לאחר 3.2 ו-1.5 אחוזים, ב-1983 ו-1984, בהתאמה, ואילו כוח העבודה האזרחי גדל ב-1.6 אחוזים, בעקבות 2.6 ו-3.0 אחוזים; שיעור האבטלה עלה השנה ל-6.7 אחוזים, לאחר 4.5 ו-5.9 אחוזים ב-1983 ו-1984, בהתאמה; פריון העבודה עלה, בממוצע שנתי, ב-3.7 אחוזים, בעקבות מגמת ירידה שנמשכה מאז 1982.

על רקע מגמת ירידה בשכר הריאלי שהחלה עוד אשתקד, הופעלה באמצע 1985 תכנית מוסכמת בין הממשלה, ההסתדרות והמעסיקים להקפאה זמנית של השכר, וזו הביאה במחצית השנייה של השנה לירידה תלולה של רמתו במונחי כוח קנייה: בהשוואה עם המחצית הראשונה ירד השכר הריאלי למשרת שכיר ב-12 אחוזים — 11 אחוזים בסקטור העסקי ו-16 אחוזים בשירותים הציבוריים¹. בממוצע שנתי ירד השכר ב-1985 ב-7 אחוזים, לאחר ירידה של 3

¹ השכר הריאלי נאמד בפרק זה בשיטה מתוקנת. כחישוב המקובל של שכר ריאלי, מנוכה השכר הנומינלי — המשולם בדרך כלל סמוך לראשית החודש — במדד מחירים, המתייחס, בקירוב, לאמצע החודש הקודם. כתוצאה מהבדל זה של חצי חודש בין תקופות ההתייחסות, גורמת האינפלציה להטיית האומדן המקובל של השכר הריאלי כלפי מעלה — הטיה שגודלה תלוי ברמת האינפלציה. כדי לתקן הטיה זו, ניכינו את השכר הנומינלי במדד מחירים סינתיטי, המתייחס, בקירוב, לראשית החודש — ממוצע גיאומטרי של שני מדדים עוקבים.

לוח ד'-א'

התפתחות האוכלוסייה, התעסוקה והשכר למשרת שכיר, 1978 עד 1985
(אחוזים)

1985									
מחצית א	מחצית ב	1985	1984	1983	1982	1981	1980	1979	
(העלייה או הירידה) — (לעומת השנה הקודמת)									
1.1	1.1	2.2	2.2	2.0	1.8	1.8	2.5	2.6	האוכלוסייה בגיל העבודה
0.1	0.5	1.6	3.0	2.6	1.3	2.3	3.2	1.6	כוח העבודה האזרחי
- 1.0	0.4	0.7	1.5	3.2	1.4	2.0	1.1	2.3	המועסקים הישראלים
		0.8	1.7	2.3	0.0	2.6	- 1.1	4.0	סך כל שעות העבודה של ישראלים
- 1.3	0.7	- 1.3	2.8	8.4	4.2	1.0	- 3.0	8.7	המועסקים מהשטחים
- 1.0	0.4	0.6	1.5	3.5	1.6	2.0	0.8	2.6	המועסקים המקומיים
		0.3	1.9	2.6	0.3	2.6	- 1.3	4.4	סך כל שעות העבודה של מקומיים
- 12.1	- 3.1	- 6.9	- 2.5	4.7	- 0.9	11.1	- 3.4	8.5	השכר הריאלי למשרת שכיר ¹ (חישוב מחוקן) ²
									השכר הריאלי למשרת שכיר (חישוב רגיל) ³
									(10.1) (- 3.1) (10.5) (- 0.4) (5.9) (- 0.4) (- 9.2) (- 2.9) (- 17.4)

(1) נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מתוך דוחות מעבידים לביטוח הלאומי. מנוכים במרד המחירים לצרכן (ניכר חודשי).
(2) השכר הריאלי נאמד כאן בשיטה מתוקנת. בחישוב המקובל של שכר ריאלי מנוכה השכר הנומינלי — המשולם בדרך כלל סמוך לראשית החודש — במרד מחירים, המתייחס, בקירוב, לאמצע התורש הקודם. כתוצאה מהבדל זה של חצי תורש בין תקופות ההתייחסות, גורמת האינפלציה להטיית האומדן המקובל של השכר הריאלי כלפי מעלה — הטיה שגודלה תלוי ברמת האינפלציה. כדי לתקן הטיה זו, ניכנו כאן את השכר הנומינלי במרד מחירים סינתיטי, המתייחס, בקירוב, לראשית התורש — ממוצע גיאומטרי של שני מדרים עוקבים.
(3) השכר הריאלי נאמד כאן בשיטה המקובלת. ללא התיקון האמור.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ירחונים סטטיסטיים, סקרי כוח אדם וסקרי משפחות ביהודה ושומרון ובחבל עזה; עיבודי בנק ישראל.

אחוזים ב-1984. התפתחות השכר לעובדים היתה שונה מאוד מהתפתחות הוצאות העבודה למעסיקים, כי בפני הצרכנים עומדים מחירים שונים מאלה העומדים בפני המעסיקים; הממשלה קיצצה השנה בסובסידיות, הכבידה במידה ניכרת את נטל המסים העקיפים (נטו) במשק, ובכך העלתה מאוד את המחירים לצרכנים. לעליית מחירים אלה פעלו גם ייקור ניכר של היבוא יחסית לתוצר המקומי, וגם הגברת הספיגה מן הציבור, כאמצעות ייקורם של שירותים ציבוריים שונים. צעדים אלה, שפעלו להעלאת המחירים לצרכן ולהקטנת כוח הקנייה של השכר, לא הגדילו אלא אף צמצמו את המחירים העומדים בפני המעסיקים — מחירי גורמי הייצור של התוצר העסקי — ולכן לא ירדו הוצאות העבודה הריאליות שלהם. יתר על כן, הירידה בשכר במונחי כוח קנייה, שחלה השנה בפועל, היתה פחותה מזו שנגזרה מצעדי המדיניות האמורים², ולכן עלו

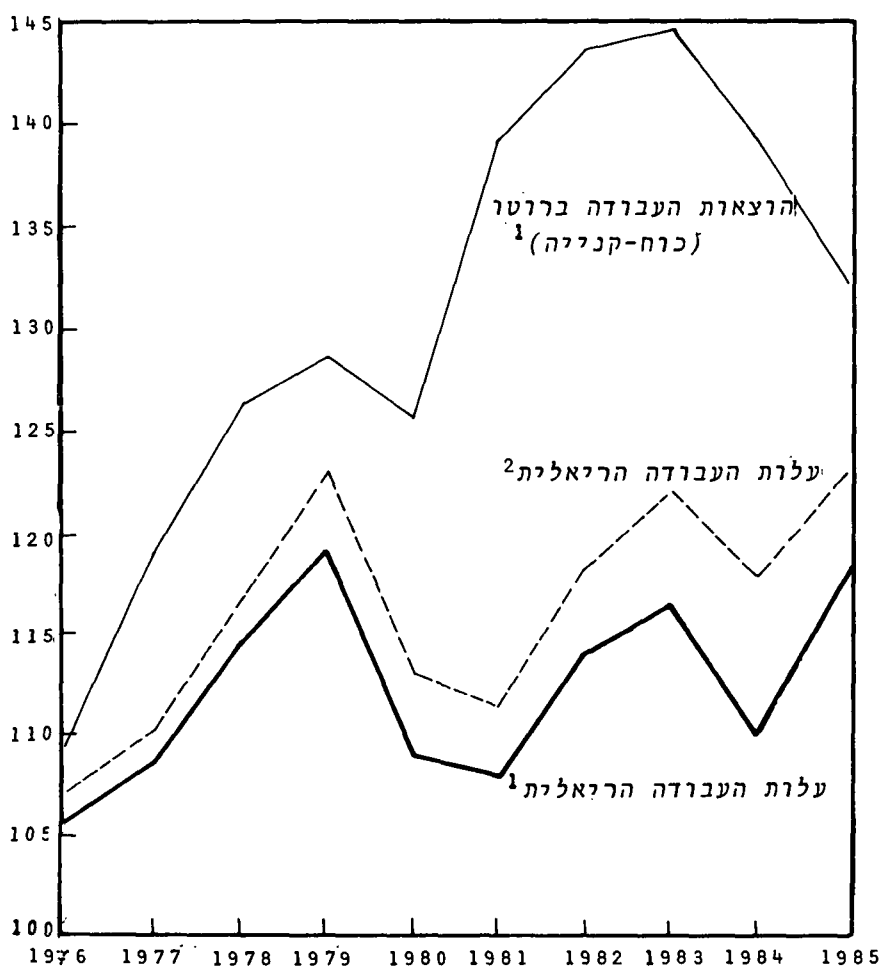
² ההשפעות האמורות על כוח הקנייה, מחד גיסא, ועל התמורה לתוצר העסקי מאידך, משתקפות בשינוי יחס המחירים Pc/Py — מחירים לצרכן יחסית למחירי גורמי ייצור של התוצר העסקי. יחס מחירים זה גדל ב-1985, בהשוואה עם 1984, ב-19.7 אחוזים (לוח ד'-ב'). שני שלישים מגידול זה, בקירוב, נובעים מגידול נטל המסים העקיפים, מצמצום תמיכות ומייקור שירותים ציבוריים; השאר נובע כעיקרו מייקורו היחסי של היבוא.

התפתחות הוצאות העבודה בסקטור העסקי, 1976 עד 1985
(אחוזים)

יחסית למחצית הקודמת) ¹												
1985		1985	1984	1983	1982	1981	1980	1979	1978	1977	1976	
א	ב											
(העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת)												
— 10.6	— 0.1	— 3.7	— 4.1	0.9	3.2	10.7	— 2.3	1.8	6.1	8.5	8.7	(א) לעובד ברוטו (כוח קנייה) ²
— 5.8	3.5	— 0.1	— 6.7	1.9	1.1	14.3	— 3.5	— 3.4	4.0	7.4	7.4	(ב) לעובד נטו (כוח קנייה) ³
1.3	8.2	⁸ 10.5	— 7.2	1.6	4.9	1.4	— 3.4	4.8	5.7	2.8	11.6	(ג) למעסיק בממוחי תוצר ⁴ (חישוב מתוקן) ⁵
(— 3.6)	(8.6)	⁸ (8.0)	(— 5.0)	(2.7)	(5.5)	(0.8)	(— 3.0)	(6.6)	(5.9)	(2.9)	(12.2)	(ד) למעסיק בממוחי תוצר ⁴ (חישוב רגיל) ⁶
												(ה) העלות הריאלית של עבודה למעסיק ⁷
6.4	3.0	⁸ 6.6	— 5.9	2.1	5.6	— 1.0	— 9.2	3.9	5.5	2.8	11.6	(חישוב מתוקן) ⁵
(1.4)	(3.3)	⁸ (4.1)	(— 3.6)	(3.2)	(6.1)	(— 1.6)	(— 8.8)	(5.7)	(5.7)	(2.9)	(12.2)	(ו) העלות הריאלית של עבודה למעסיק (חישוב רגיל) ⁶
												(ז) המחיר היחסי של התוצר
— 12.0	— 8.3	— 19.7	3.1	— 0.7	— 1.6	9.2	1.1	— 3.2	0.4	5.6	— 2.6	$\frac{1+(א)}{1+(ג)} = \frac{Py}{Pc}$ העסקי
— 5.0	5.0	3.7	— 1.4	— 0.5	— 1.5	2.5	5.6	0.9	0.2	0.0	0.0	$\frac{1+(ג)}{1+(ה)} =$ (ח) פריון העבודה ⁹

1. האומדנים למחציות שנת 1985 מתבססים על מידע חלקי בלבד, ולכן יש להתייחס אליהם בזהירות רבה.
 2. הוצאות לשעת עבודה של שכירים (כולל תשלומים ולווים). מנוכה במדד המחירים לצרכן בשיטה מתוקנת, ראה הערה 2 בלוח ד"א1.
 3. בניכוי ההשפעות של שינויים בנטל המס הישיר (ניכויים למס הכנסה וכיטוח לאומי) על השכר. האומדן חשבי ומקורב ולכן יש להתייחס אליו בזהירות. על שיטת האומדן — ראה פרק ה', "הסקטור הציבורי" לוח ה"7.
 4. כאומדן המיסים נטו כאן. א. חושבו גם התשלומים על חשבון השכר של המעסיקים לכיטוח הלאומי. ב. לא נוכו קצבאות הילדים.
 5. הוצאות לשעת עבודה של שכיר, מנוכה במחירי גורמי ייצור של התוצר העסקי.
 6. מתבסס על אומדן הוצאות העבודה ברוטו בשיטה המתוקנת — (א) דלעיל.
 7. מתבסס על אומדן הוצאות העבודה ברוטו בשיטה הרגילה.
 8. כמו (ג), בניכוי שינויים בפריון העבודה. (אומדן התוצר מצד השימושים).
 9. אומדן השינויים בהוצאות העבודה הריאליים למעסיקים ב-1985 נעשה בשיטה הבאה: אומדן השינוי השנתי מתקבל כממוצע גיאומטרי של השינויים שחלו בכל רביע במשך השנה לעומת מקבילו אשתקד; השינויים הרבעוניים משוקללים בתוצר במחירים קבועים. כתוצאה מתיקון זה, אומדני הגידול בהוצאות העבודה ובעלויות למעסיקים בשנת 1985 נמוכים ב-4.5 אחוזים מאלה שהיו מתקבלים בשיטת החישוב המקובלת.
 9. תוצר עסקי מקומי נקי לשעת עבודה.
- המקור: נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

דיאגרמה דו-א'
 הוצאות העבודה ברוטו לשעת עבודה ועלות הריאלית ליחידת תוצר, בסקטור
 העסקי, 1975 עד 1985
 (מדדים: ממוצע השנים 1971 עד 1975 = 100)

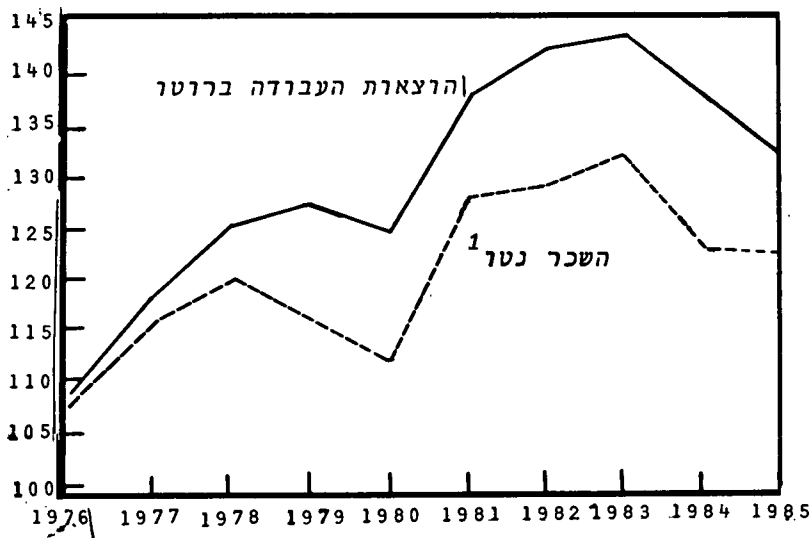

(1) חישוב מתוקן.
(2) חישוב רגיל.
המקור: לוח ד"ב.

הוצאות המעסיקים לשעת עבודה ב-10.5 (8.0)³ אחוזים, בעוד שהוצאות אלו כמונחי כוח קנייה ירדו ב-3.7 אחוזים. לאחר עלייה בת 3.7 אחוזים של פירון העבודה, גדלה עלות העבודה

³ כאשר להשפעת האינפלציה להטיית האומדנים של הוצאות העבודה ועלות העבודה הריאליים למעסיקים, הועלו ספקות, שמא האינפלציה מטה לא רק את אומדני השכר (הערה 1 דלעיל), אלא גם את אומדני התוצר. מאחר שמכלול ההשפעות האפשרויות טרם נחקר, מוצגים בפרק זה האומדנים של הוצאות העבודה ועלות העבודה למעסיקים בשתי גירסאות: עם תיקון ההטיה של האינפלציה, ובלעדיו — במספרים בסוגריים.

דיאגרמה ד'ב'
הוצאות העבודה ברוטו והשכר נטו לשעת עבודה בסקטור העסקי, במונחי כוח קנייה, 1975 עד 1985
(מדדים = 100 (1975))

(1) אומדן תחשיבי ומקור: לכן יש להתייחס אליו כזהירות.
המקור: לוח ד'ב'.

הריאלית למעסיקים השנה ב-6.6 (4.1) אחוזים, בעקבות ירידה של 5.9 (3.6) אחוזים אשתקד⁴ (לוח ד'ב'). גידול זה של עלות העבודה במונח השנתי משקף עליות של 3.0 (3.3) אחוזים במחצית הראשונה של השנה ושל 6.4 (1.4) אחוזים בשנייה (כל מחצית לעומת קודמתה). שינויים אלה במחציות השנה הושפעו מן התנודות המחזוריות בפריץ העבודה: עלות העבודה היתה גדלה הרבה יותר במחצית הראשונה לולא הגידול המחזורי בפריץ, ולא היתה גדלה במחצית השנייה, לולא הירידה המחזורית בפריץ.

⁴ נרשום: P_c — מחיר סל הצריכה; P_y — מחיר גורמי הייצור של התוצר העסקי; W — השכר לשעת עבודה; Y — התוצר העסקי הריאלי לשעת עבודה (פריץ העבודה); C — עלות העבודה הריאלית למעסיקים.

לפיכך תהא עלות העבודה למעסיקים:

$$C = \frac{W}{P_y} \cdot y = \left(\frac{W}{P_c} \times \frac{P_c}{P_y} \times \frac{1}{y} \right)$$

פריץ / עבודה יחס מחירים / מדד תוצר עסקי שכר לעובד (כוח קנייה)

בשיטה המקובלת לאומדן השינויים השנתיים של הוצאות עבודה ועלות עבודה ריאליים למעסיקים, מנוכים שינויים בהוצאות העבודה בשינויים בתוצר העסקי (א, לחלופין — בתוצר העסקי בניכוי שינויים בפריץ העבודה) במונחים נומינליים שנתיים ממוצעים. בתקופת אינפלציה, מייחסת שיטה זו להתפתחויות בסוף השנה משקל גדול יותר מאשר להתפתחויות בתחילתה. לגבי 1985 גורמת שיטה זו להטיה ניכרת של האומדנים — לנוכח ההבדלים הגדולים בהתפתחויות בין שתי מחציות השנה. כדי לחקן הטיה זו, אמדנו את השינויים בהוצאות העבודה ובעלות העבודה למעסיקים ב-1985 בשיטת חישוב אחרת: אומדן השינוי השנתי מתקבל כממוצע גיאומטרי של השינויים שחלו בכל רביע במשך השנה לעומת מקבילו אשתקד; השינויים הרבעוניים משוקללים בתוצר במחירים קבועים. כתוצאה מתיקון זה, אומדני הגידול בהוצאות העבודה ובעלותה למעסיקים בשנת 1985 נמוכים ב-4.5 אחוזים מאלה שהיו מתקבלים בשיטת החישוב המקובלת.

עלות העבודה הריאלית למעסיקים מוגדרת כמשקלן של הוצאות העבודה בערך התוצר למעסיקים (כלומר בתוצר העסקי במחירי גורמי ייצור). גידול של עלות העבודה משמעו צמצום התמורה להון, המשתקף בדרך כלל בירידה של רווחיות הייצור, ומכאן השפעתו של משתנה זה על מגמות הצמיחה והתעסוקה במשק ועל כושר התחרות שלו בסחר החוץ.⁵

שינויים בעלות העבודה הריאלית מתייחסים, בממוצע, לכלל הסקטור העסקי, ומשקפים השנה מגמות לא־אחידות במגזרים שונים של סקטור זה (במגזר המייצא לעומת המגזר המייצר לשוק המקומי, ובמגזר המייצר לעומת המגזר הפיננסי). צמצום של הביקושים המקומיים השנה פגע בעיקר במגזר המייצר לשוק המקומי, בעוד שבמגזר המייצא נמשכה הרחבת הפעילות הכלכלית: אומדנים של השכר הריאלי ושל התפוקה התעשייתית ליצוא במונחי שער חליפין אפקטיבי מראים, כי משקל השכר בתפוקה ליצוא היה השנה נמוך יותר מאשר אשתקד בכ־9 אחוזים, אך שב ועלה בראשית 1986 לרמה הגבוהה בכ־3 אחוזים מזו של 1984.⁶ מכאן מתברר, כי הגידול הממוצע של עלות העבודה הריאלית בסקטור העסקי השנה משקף פגיעה ניכרת ברווחיות הייצור של המגזר המייצר לשוק המקומי — בעוד שבמגזר המייצא לא ירדה הרווחיות, ואף עלתה. כמו כן אפשר, כי כתוצאה מן העלייה הניכרת של שיעורי הריבית הריאליים, גדלה רווחיות המגזר הפיננסי על חשבון זו של המגזר המייצר לשוק המקומי. (המגזר המייצא נהנה מתנאי אשראי מועדפים, ונפגע כנראה פחות מן העלייה האמורה בשיעורי הריבית.)

כיום, את עיקר תשומת הלב ראוי למקד במגמה הרב־שנתית של עלות העבודה, כי היא מלמדת על התהליכים הבסיסיים בשוק העבודה (דיאגרמות ד־1, א' ר־ב). במחצית השנייה של שנות השבעים, ושוב ב־1982 — גדלה עלות העבודה הריאלית במידה ניכרת, ומאז רמתה גבוהה יותר מאשר בעבר. ניתן לקשר התפתחות זו, המעידה על ירידה ברווחיות הייצור, עם הקיפאון בתוצר העסקי, הנמשך מאז ראשית שנות השמונים. מאז 1981 פיגר הגידול בתוצר העסקי (1.9 אחוזים בממוצע שנתי) אחר גידולם של אוכלוסיית גילאי העבודה (2.1 אחוזים בממוצע שנתי), וכוח העבודה האזרחי (2.1 אחוזים בממוצע שנתי), ופריון העבודה לא גדל. גידולה של עלות העבודה הסתייע במדיניות הממשלה: מגמה רב־שנתית של התרחבות תקציבית, שהגדילה את הביקוש למועסקים בסקטור הציבורי ובמקביל הכבידה את נטל המסים במשק, החריפה את לחצי השכר בסקטור העסקי. באותה עת פעלה הממשלה למניעת אבטלה, באמצעות מדיניות המסתגלת ללחצי השוק; בכל פעם שהיענות לדרישות שכר הגבירה את לחץ העלויות בייצור, חילצה הממשלה את הסקטור העסקי באמצעות פיתוח המטבע ומתן תמיכות — על חשבון הגירעון בתקציב והחוב החיצוני — וכך פוצו המעסיקים בדעיכה על תוספות שכר חריגות, ששילמו בהסתמך על מדיניות זו של הממשלה. מכאן שמדיניות זו הביאה להתגברות הלחצים לתשלום תוספות שכר, ובמקביל החלישה את הנכונות לעמוד בפני לחצים אלה. התוצאה היתה הגברת האינפלציה — התרופפות הקשר בין השכר לפריון וגידול עלות העבודה, המשקף ירידה של רווחיות הייצור במשק. בתכנית הכלכלית לייצוב המשק הצליחה הממשלה לבלום תהליך זה באמצעות הורדת השכר הריאלי, יחד עם צמצום הגירעון של הסקטור הציבורי ומדיניות מוניטרית מרסנת. צעדים אלה ביטלו את הצורך להמשיך ולשחוק את השכר באמצעות אינפלציה, ויצרו את התנאים לייצוב שער החליפין והמחירים במשק. כיום,

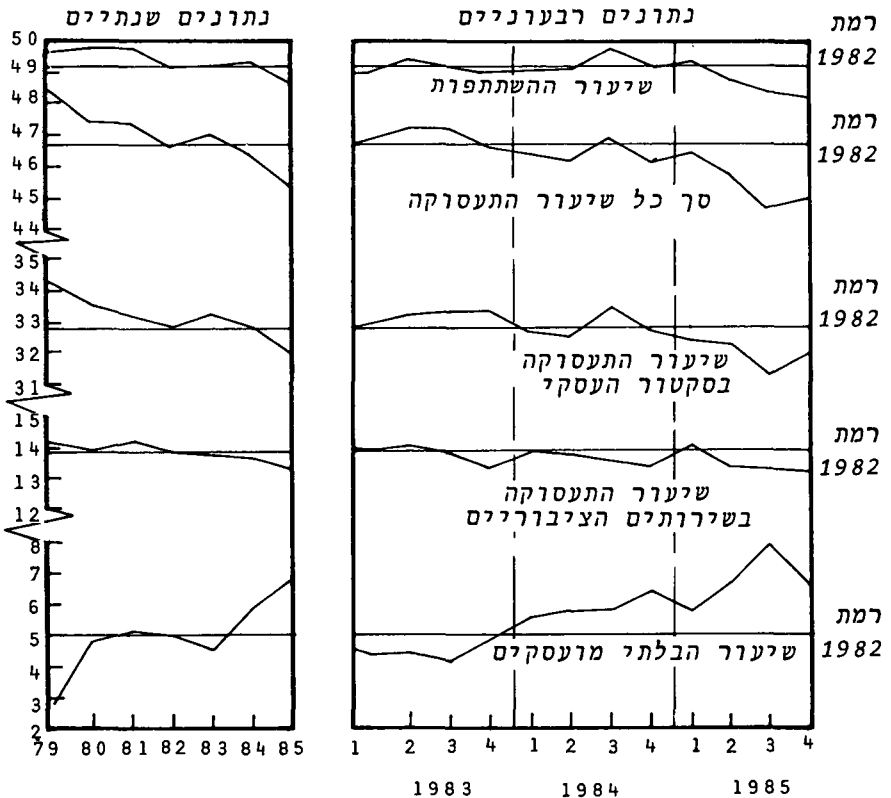
⁵ שינוי בעלות העבודה הריאלית משקף שינוי בהיצע של התוצר העסקי, המשפיע על רמת הפעילות הכלכלית; על רמת פעילות זו משפיעים גם גורמים חשובים אחרים, הנובעים מן הביקוש לתוצר העסקי.

⁶ נתונים אלה מעידים על גידול ברווחיות הייצור ליצוא בשנת 1985 ועל הקטנתה בראשית 1986 — זאת לאחר שנמצא, כי מחירי התשומות ליצוא לא עלו השנה בהשוואה על מחירי התפוקה. אומדני השכר הריאלי, המוצגים כאן, מנוכס מהשפעת האינפלציה. על רווחיות היצוא ביתר פירוט, ראה פרק ז' — מאזן התשלומים. ראה גם פרק ו', "ענפי המשק", סעיף "התעשייה".

דיאגרמה ד'2

שיעורי ההשתתפות והתעסוקה, מנכים מהשפעות של שינויים בהרכב האוכלוסייה לפי השכלה, גיל ומין, ושיעור הבלתי מועסקים, 1979 עד 1985¹

אחרונים

(1) הנתונים הרבעוניים הם מנכי עונתיות.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי כוח אדם ועיבודי בנק ישראל.

קיומם של תנאים אלה לא הובטח לאורך זמן: על-פי התכנית הועלה השכר שוב בראשית 1986, והוא הגיע לרמה שאינה עולה בקנה אחד עם גידול נטל המסים העקיפים (נטו), שחל השנה בהשוואה עם אשתקד. גידול חריג בשכר הריאלי מסכן את היציבות במשק: השפעתו הצפויה על האבטלה פותחת פתח למדיניות מסתגלת של הממשלה לשם מניעתה — הרחבה תקציבית ופחותים, שיוכילו לחידושם של התהליך האינפלציוני והתרחבות הגירעון במאזן התשלומים. במסגרת התכנית הכלכלית, שימש הגידול בנטל המסים העקיפים כלי עיקרי לריסון הגירעון בתקציב, וזאת מחמת הקשיים שעמדו בפני הממשלה בצמצום ביקושה הישירים. הספיגה המוגברת באמצעות המסים ועליית מחירי היבוא הביאה בעקיפין להגברת נטל הוצאות העבודה למעסיקים, כי ירידת השכר במונחי כוח קנייה, שחלה השנה בפועל, היתה פחותה מן הצמצומים בכוח הקנייה שנגזרו מן הצעדים האמורים במדיניות הפיסקלית. התפתחות זו מראה, כי השימוש בנטל מס כאמצעי עיקרי לצמצום הגירעון בתקציב מקשה על השגת יעדי המדיניות הכלכלית; כדי להביא לחידוש הצמיחה ולשינוי במבנה הייצור במשק — דרושה רמה מתונה של עלות

עבודה, שתגביר את כושר התחרות של הסקטור העסקי ותעודד את צמיחתו. נטל מסים כבד מקשה אפוא על השגת היעדים האלה, אך כל עוד הנסיבות מחייבות נטל זה, יש לשים את הדגש על המשך ריסון השכר במשק. לשם כך על הממשלה להמשיך ולרסן את התעסוקה ואת השכר בסקטור הציבורי, המשפיעים על התפתחות השכר בסקטור העסקי, וכאמור, להימנע ממדיניות מסתגלת — של פיצוי מעסיקים ששילמו תוספות שכר חריגות — אפילו במחיר של עלייה זמנית בשיעור האבטלה במשק. הגברת הזיקה בין שכר לתרומה כלכלית תביא לעליית פירון העבודה, וכך תמתן את עלות העבודה.

במסגרת התכנית הכלכלית הוחל באוקטובר 1985 הסדר תוספת יוקר חדש, שלפיו ניתן פיצוי התייקרות בן 80 אחוזים אחת לשלושה חודשים וכן כל אימת שמצטברת התייקרות של 4 אחוזים. לאחר התייצבות נוספת של האינפלציה ברמה נמוכה, תוקן הסדר זה על-ידי צמצום הפיצוי האוטומטי הניתן על התייקרויות: בהסכם תוספת היוקר, שנחתם במאי 1986, נקבע סף התייקרות המחייב פיצוי אוטומטי — 7 אחוזים. כמו כן נקבעו שיעורי פיצוי התלויים בקצב האינפלציה: פיצויים בשיעורים של 80, 75 או 70 אחוזים יינתנו בגין התייקרות של 7 אחוזים או יותר, לפי תקופת הצטברותה — חודש אחד, חודשיים או תקופה ארוכה יותר, בהתאמה.

לוח ד'-2
התפתחות מבנה התעסוקה, 1970 עד 1985
(אחוזים)

שיעורי גידול שנתיים ממוצעים									
— 1979 1985	— 1975 1979	— 1970 1975	1985	1984	1983	1979	1975	1970	
1.9	5.1	5.2	29.6	29.3	29.3	29.2	26.9	23.9	בשירותים ציבוריים
1.5	2.2	1.9	70.4	70.7	70.7	70.8	73.1	76.1	בסקטור העסקי
1.6	3.0	2.7	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכול
5.3	6.3	8.8	9.6	9.5	9.4	7.8	6.9	5.2	בשירותים הפיננסיים
1.0	— 0.1	— 0.1	60.8	61.2	61.3	63.0	66.2	70.9	ובשירותים העסקיים
0.8	2.7	2.9	22.9	22.9	22.7	24.0	24.4	24.2	ביתר הסקטור העסקי
									בתעשייה

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי כוח אדם.

לוח ד'-3
מספר שעות העבודה לשבוע של מועסקים ישראלים, כולל נעדרים זמנית מעבודתם,
1979 עד 1985

1985	1984	1983	1982	1981	1980	1979	
36.0	36.0	35.9	36.2	36.7	36.5	37.3	סך הכול
37.8	37.9	37.5	37.9	38.5	38.1	38.9	הסקטור העסקי
40.7	40.5	40.0	40.2	41.1	40.6	41.4	מזה: גברים
31.3	31.4	31.4	32.1	31.8	31.7	32.8	נשים

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי כוח אדם.

את התהליכים בשוק העבודה ממחישה התפתחותם של שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה ושל שיעורי התעסוקה⁷ על פני זמן, וזאת בניכוי השפעות השינויים בהרכב האוכלוסייה⁸. שיעורי ההשתתפות, התעסוקה והאבטלה מוצגים בדרך השוואתית בדיאגרמה ד'2. מתברר, כי ב-1985 גברה מגמת ההיחלשות, המאפיינת את התעסוקה במשך מאז ראשית העשור; התעסוקה נחלשה במיוחד ברביע השלישי של השנה – עדות לקיצוץ החריף בביקושים המקומיים בעקבות הפעלת התכנית הכלכלית – והתאוששה במקצת ברביע האחרון של השנה. עיקר הירידה בתעסוקה חל בסקטור העסקי; במקביל להיחלשות בתעסוקה, ניכרת מראשית השנה ירידה של ההשתתפות בכוח העבודה; כאמור, תופעה זו מעידה על נטייה גוברת של אנשים לחדול מחיפוש עבודה (השפעת "העובד המיואש"), לנוכח המגמה הנמשכת של ירידה בתעסוקה. התפתחות האבטלה משקפת את הירידה בתעסוקה, בניכוי ירידת ההשתתפות בכוח העבודה האזורי: האבטלה גברה השנה, בייחוד ברביע השלישי, כאשר החריף השפל בתעסוקה, ופחתה במקצת ברביע האחרון, עם ההתאוששות בתעסוקה.

השלב הראשון של התכנית לייצוב המשק כלל, כאמור, ירידה חריפה של ביקושים מקומיים, שצמצמו את התוצר העסקי, ולכן אין תימה, שהשנה ירד משקלו של הסקטור העסקי בתעסוקה, וטרם עלה – כפי שיתחייב מהמשך ביצועה של התכנית. ירד בעיקר משקלם של ענפי הבנייה, התחבורה והמסחר – ואילו משקל התעשייה לא השתנה. מצבת העובדים במשרדי הממשלה ובמפעלים הממשלתיים מלמדת, כי מספרם ירד השנה ב-2 אחוזים – עדות לצמצומים, במסגרת התכנית הכלכלית. לגבי התעסוקה בכלל השירותים הציבוריים קיימות עדויות סותרות: על-פי נתוני סקר כוח אדם, גדל מספר המועסקים בהם במוצע שנתי ב-1.7 אחוזים – ואילו נתוני הביטוח הלאומי על משרות שכיר בשירותים הציבוריים מראים, כי מספרם פחת השנה במוצע שנתי בכאחוז, וכי במחצית השנייה של השנה הצטמצם מספרם ב-2 אחוזים, יחסית לתקופה המקבילה אשתקד.

2. האוכלוסייה

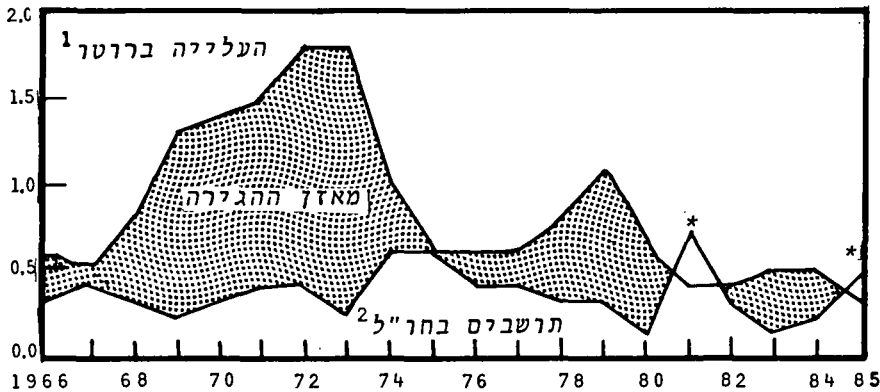
האוכלוסייה הקבועה גדלה השנה ב-1.6 אחוזים בלבד, לאחר 2.1 ו-2.0 אחוזים ב-1983 וב-1984, בהתאמה. האטה זו בקצב גידול האוכלוסייה נבעה השנה בעיקר ממאזן הגירה שלילי. גם בשנים קודמות בעשור האחרון נבעו שינויים בשיעורי הגידול של האוכלוסייה בעיקר מהבדלים

⁷ שיעורי התעסוקה מוגדרים כמספר המועסקים יחסית לאוכלוסייה בגיל העבודה (של סך המועסקים, ולחלופין – של מועסקים בסקטורים שונים). להלן שיעורי התעסוקה המנוכים מהשפעת השינויים בהרכב האוכלוסייה (אחוזים; בסיס הניכוי 1985):

1985							
מחצית ב	מחצית א	1985	1984	1983	1982	1981	1980
46.1	47.0	46.6	47.6	48.2	48.0	48.5	48.6

⁸ את ההשתתפות בכוח העבודה קובעות בעיקר התכונות האישיות – מין, השכלה וגיל – ואילו התפתחויות מחזוריות במשק משפיעות על שיעורי ההשתתפות הסגוליים של בעלי התכונות השונות. כדי לאמוד השפעות אלו, יש לנכות תחילה את השינויים הנגרמים בשיעורי ההשתתפות בהשפעת שינויים בהרכב האוכלוסייה, לפי התכונות הנזכרות. עשינו זאת בשיטת התיקון: אומדים את שיעור ההשתתפות שהיה מתקבל, אלמלא נשתנו שיעורי ההשתתפות הסגוליים של קבוצות התכונות השונות משנה לשנה – דהיינו בהנחה, שכשנים אלו לא השתנתה אלא התפלגות האוכלוסייה לפי התכונות הללו בלבד. הצגה פורמלית של שיטות הניכוי ראה בדוח בנק ישראל לשנת 1980, עמ' 67.

דיאגרמה ד' 3
התפתחות ההגירה, 1966 עד 1985
(אחוזים מהאוכלוסייה הקבועה)

(1) העלייה ברוטו = עולים ועוד חיירים משחקקים ועוד אזרחים עולים ועוד הבאים במסגרת איחוד משפחות.
 (2) תושבים בחו"ל = תושבים ששהו בחו"ל 12 חודשים יותר ולא חזרו, פחות תושבים חוזרים (תושבי ישראל שחזרו לארץ לאחר היעדרויות של 12 חודשים ומעלה), ועוד עולים בכוח שיצאו לחו"ל ותושבים שלא חזרו מביקור בירדן. ראה גם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל.
 * מאזן הגירה שלילי.
 המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

במאזן ההגירה (לוח ד' 6 ודיאגרמה ד' 3): במחצית השנייה של שנות השבעים הוחש גידולה של האוכלוסייה, בעיקר הודות לגידול מספר העולים, שרובם באו מברית המועצות; עם חסימת דרכי היציאה של יהודים משם, בסוף שנות השבעים, הצטמצם היקף העלייה לישראל. ב-1984 גדל מספר העולים — עקב עליית יהודים מאתיופיה וגידול-מה במספר העולים מארצות אירופה — והגיע ל-19 אלף, לעומת 13 אלף ו-16 אלף בשנים 1982 ו-1983, בהתאמה, ואילו ב-1985 הצטמצם מאוד מספר העולים — כתוצאה מהפסקת העלייה מאתיופיה ומירידת מספר העולים מרוב ארצות המוצא — והגיע ל-11 אלף בלבד (מספר העולים השנתי הקטן ביותר מאז 1953). על מספר היורדים מן הארץ אין נתונים ישרים; נתוני "תושבים בחוץ לארץ" (לוח ד' 6) נגזרים ממספרם של תושבים שיצאו את הארץ אשתקד ולא שבו אחרי יותר מ-12 חודשים, אך לא בהכרח ירדו. עם זאת, ניסיון העבר מלמד, כי שינויים שנתיים במספרם מצביעים על מגמתה של הירידה, בשקפם היטב גם את שיעורי השינויים במספרם של אלה שלא שבו אחרי תקופות ארוכות יותר. יש גם לזכור, כי אומדני "תושבים בחו"ל" מתקבלים בפיגור, ונסבים למעשה על השנה הקודמת להם⁹. לפי האמור לעיל נראה, כי מגמת הירידה גברה בשנת 1984; גם השנה, כמו ב-1981, הביאו הגידול בירידה אשתקד, והצטמצמות העלייה השנה, למאזן הגירה שלילי, שהאט, כאמור, את קצב גידולה של האוכלוסייה בארץ.

התפתחות הירידה מושפעת מאוד מתנאי התעסוקה בארץ ובחו"ל: התגברות הירידה אשתקד הושפעה, כנראה, מהחמרת מצב התעסוקה בארץ מחד גיאס, ומשיפור מצב התעסוקה בחו"ל מאידך. ההתפתחות הרב-שנתית של העלייה מבהירה, כי גם משתנה זה מושפע — בצד גורמים נוספים — מן המצב הכלכלי (דיאגרמה ד' 3): היקף העלייה הצטמצם בעת המיתון של שנות השישים. פתיחת שערי ברית המועצות היתה הגורם העיקרי לגידול העלייה בסוף שנות השישים, אך נראה, כי הצמצום החרף של העלייה אחרי 1973, וגידולה המהיר של "נשירת" מהגרים

⁹ נתוני 1985 נסבים על תושבים שיצאו את הארץ ב-1984 ואי שובם נרשם ב-1985. ראה הערה 3 בלוח ד' 6.

לוח ד' 4

תוספות של שייכים לכוח העבודה וקליטתם לפי סקטורים, 1970 עד 1985
(העלייה או הירידה (-) בממוצע שנתי, אלפים, מעוגל)

	1970 -			1973 -			1977 -		
	1973	1976	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
כל האוכלוסייה - ישראלים									
1. הגידול בשייכים לכוח העבודה	38.8	15.1	36.0	40.2	30.2	18.1	35.9	41.3	23.1
סך הכול	34.5	26.4	26.4	31.8	23.6	23.5	27.9	31.4	32.2
הנובע מגידול האוכלוסייה ¹	7.2	3.6	9.8	6.5	6.8	9.7	9.2	8.3	9.2
הנובע משינוי בהרכב הגילים ובמספר שנות הלימוד ²	-2.9	-14.9	-0.2	1.9	0.0	-15.1	-0.8	1.6	-18.2
הנובע משינוי בשיעורי ההשתתפות הסגוליים									
גברים									
סך הכול	20.3	4.0	13.9	17.6	16.2	8.8	18.5	16.0	12.0
הנובע מגידול האוכלוסייה	23.4	17.4	17.0	19.8	15.3	14.2	17.4	19.9	20.0
הנובע משינוי בהרכב הגילים ובמספר שנות הלימוד	0.0	-1.9	1.8	0.2	0.9	3.1	2.0	1.4	0.3
הנובע משינוי בשיעורי ההשתתפות הסגוליים	-3.1	-11.5	-4.8	-2.4	0.0	-8.5	-0.9	-5.3	-8.3
נשים									
סך הכול	18.5	11.1	22.1	22.6	14.5	9.3	17.4	25.3	11.1
הנובע מגידול האוכלוסייה	11.1	9.0	9.5	12.0	8.6	9.3	10.1	11.4	12.2
הנובע משינוי בהרכב הגילים ובמספר שנות הלימוד	7.2	5.5	8.0	6.3	5.9	6.6	7.2	6.9	8.9
הנובע משינוי בשיעורי ההשתתפות הסגוליים	0.2	-3.4	4.7	4.3	0.0	-6.6	0.1	6.9	-10.0
2. סך הגידול במועסקים מהשטחים בישראל	14.8	-0.1	3.1	-2.4	1.0	4.2	8.2	2.8	-1.2
כל האוכלוסייה - מקומיים									
3. הקליטה לפי סקטורים	53.6	15.0	39.1	38.0	31.7	22.3	44.1	44.1	21.9
סך הכול	44.9	-1.7	24.3	5.8	15.0	16.0	46.2	17.3	0.3
בסקטור העסקי ³	11.7	12.5	16.8	5.4	11.7	6.3	3.1	4.9	8.2
בשירותים הציבוריים - שכירים מובטלים ישראלים	-2.9	4.2	-1.9	26.8	4.7	0.0	-5.2	21.9	13.4
גברים									
סך הכול	35.1	3.9	17.0	15.4	17.2	13.0	26.7	18.8	10.9
בסקטור העסקי	34.1	-1.3	14.2	1.1	9.6	10.2	33.4	8.1	-3.8
בשירותים הציבוריים - שכירים מובטלים ישראלים	2.9	3.3	4.3	-0.8	5.5	1.9	-4.0	-0.7	3.6
	-1.9	1.9	-1.5	15.1	2.1	0.9	-2.7	11.4	11.4
נשים									
סך הכול	18.5	11.1	22.1	22.6	14.5	9.3	17.4	25.3	11.1
בסקטור העסקי	10.8	-0.4	10.0	4.7	5.8	6.0	12.8	9.1	4.1
בשירותים הציבוריים - שכירים מובטלים ישראלים	8.8	9.2	12.5	6.2	6.2	4.4	7.1	5.5	4.7
	-1.0	2.3	-0.4	11.7	2.5	-1.1	-2.5	10.7	2.3

(1) בהנחה של שיעורי השתתפות ממוצעים כמו בשנה הקודמת.

(2) בהנחה של שיעורי השתתפות סגוליים כמו בשנה הקודמת.

(3) לרבות עצמאיים בשירותים הציבוריים.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי כוח אדם וסקרי משפחות ביהודה ושומרון ובחבל עזה; עיבודי בנק ישראל.

לוח ד' 5
כוח העבודה הישראלי, נתונים נבחרים, 1970 עד 1985

העלייה או הירידה (—) לעומת התקופה הקודמת										ממוצע שנתי				
1985														
א	ב	1985	1984	1983	1982	1981	ממוצע שנתי 1985 לעומת	ממוצע שנתי 1979 לעומת	ממוצע שנתי 1973 לעומת	1985	1984	1983	1982	1981
(אלפים)														
0.7	1.5	2.1	2.3	2.3	1.7	1.4	2.0	2.5	3.3	4,291.2	4,201.1	4,107.1	4,015.7	3,949.4
1.1	1.1	2.2	2.2	2.0	1.8	1.8	2.1	2.3	3.4	2,939.3	2,875.7	2,813.4	2,757.1	2,708.7
0.1	0.5	1.6	3.0	2.6	1.3	2.3	2.3	1.3	3.7	1,466.8	1,444.1	1,402.6	1,366.7	1,348.5
										49.9	50.2	49.9	49.6	49.8
										48.7	49.3	49.2	49.2	49.8
— 1.0	0.4	0.7	1.5	3.2	1.4	2.0	1.6	1.0	4.4	1,368.3	1,359.0	1,339.4	1,298.3	1,280.1
										98.5	85.1	63.2	68.4	68.4
										6.7	5.9	4.5	5.0	5.1
(אלפים)														
1.1	1.2	2.2	2.3	2.0	1.7	1.8	2.1	2.2	3.8	1,449.4	1,417.7	1,386.4	1,359.4	1,336.6
0.9	0.3	1.3	1.9	2.1	1.0	1.9	1.7	0.5	2.8	908.4	896.4	880.0	861.5	852.7
										62.7	63.2	63.5	63.4	63.8
— 0.2	— 0.2	0.1	0.6	2.6	1.0	1.7	1.0	0.3	3.2	850.5	849.9	844.9	823.7	815.5
										57.9	46.5	35.1	37.8	36.9
										6.4	5.2	4.0	4.4	4.3
(אלפים)														
1.0	1.1	2.2	2.2	2.1	1.8	1.8	2.1	2.4	3.6	1,490.4	1,458.0	1,426.7	1,397.4	1,372.1
— 1.1	0.9	2.0	4.9	3.4	1.9	3.0	3.3	3.0	5.8	558.8	547.7	522.3	504.9	495.6
										37.5	37.6	36.6	36.1	36.1
— 2.2	1.5	1.7	3.0	4.2	2.2	2.6	2.7	2.4	6.5	517.9	509.1	494.4	474.5	464.1
										40.9	38.6	27.9	30.4	31.5
										7.3	7.0	5.3	6.0	6.4
— 1.3	0.7	— 1.3	2.8	8.4	4.2	1.0	1.9	0.0		89.4	90.3	87.8	81.0	77.7

1) מנוכה מהשפעות של שינויים בהרכב הגילים וההשכלה של האוכלוסייה. כסיס ההשוואה — 1981.
הניכוי נעשה בשיטת התיקון — ראה דוח בנק ישראל לשנת 1980, עמ' 67.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי כוח אדם וסקרי משפחות ביהודה ושומרון ובחבל עזה.

לוח ד' 6
המקורות לגידול האוכלוסייה הקבועה, 1977 עד 1985

1985 ⁶	1984	1983	1982	1981	1980	1979	1978	1977	
4,199.7	4,118.6	4,063.7	3,977.9	3,921.7	3,836.2	3,737.6	3,653.2	3,575.3	1. האוכלוסייה הקבועה בתחילת התקופה (אלפים)
72.6	70.7	70.5	68.9	67.6	68.0	68.8	67.6	70.5	2. סך הריבוי הטבעי (אלפים)
17.3	16.9	17.2	17.2	17.1	17.5	18.2	18.3	19.5	3. שיעור הריבוי הטבעי ¹
14.8	14.5	14.3	14.3	14.4	14.7	15.0	15.2	16.4	4. שיעור הריבוי הטבעי של היהודים ¹
29.3	29.0	29.6	31.4	30.7	32.2	34.8	34.8	36.2	5. שיעור הריבוי הטבעי של הלא-יהודים ¹
(א ל פ י ם)									
12.5	21.7	19.1	16.1	14.5	22.2	39.6	28.8	22.8	6. העלייה ברוטו ²
17.5	11.3	4.7	11.3	25.9	4.7	9.7	12.0	15.4	7. תושבים בחוץ לארץ ³
-5.0	10.4	14.4	4.8	-11.4	17.5	29.9	16.8	7.4	8. מאזן ההגירה (7) - (6)
67.6	81.1	84.9	85.7 ⁴	56.2	85.5	98.7	84.4	77.8	9. סך כל הגידול (8)+(2)
4,267.3	4,199.7	4,118.6 ⁵	4,063.7	3,977.9	3,921.7	3,836.2	3,737.6	3,653.2	10. האוכלוסייה הקבועה בסוף התקופה (9)+(1)
(א ח ו י ם)									
1.6	2.0	2.1	1.9	1.4	2.2	2.6	2.3	2.2	11. הגידול השנתי של האוכלוסייה הקבועה בסוף התקופה
-	85.9	83.0	93.5	-	79.5	69.9	80.1	90.5	12. מזה: תרומת הריבוי הטבעי (אחוזים)
-	14.1	17.0	6.5	-	20.5	30.3	19.9	9.5	13. מזה: תרומת מאזן ההגירה (אחוזים)

- (1) לאלף נפש. מהאוכלוסייה הממוצעת הקבועה המחאימה.
 (2) עלייה ברוטו = עליים ועוד חיירים משתקעים ועוד אורחים עולים ועוד הבאים במסגרת איחוד משפחות.
 (3) תושבים בחוץ לארץ = תושבים שיצאו אשחקד וטרם חזרו אחרי שהות של יותר מ-12 חודשים, פחות תושבים חוזרים (תושבי ישראל שחזרו לארץ לאחר העדרויות של 12 חודש ומעלה), ועוד עולים בכוח, שיצאו לחוץ לארץ, ותושבים שלא חזרו מבקור בירדן. ראה גם: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 1985, עמ' 137, 141 - 143.
 (4) כולל 12.0 מרמת הגולן.
 (5) לפי מפקד אוכלוסין 1983.
 (6) נתונים ארעיים.
 המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

יהודים מברית המועצות לארצות המערב, הושפעו מהאטת צמיחתו של המשק באותה התקופה. ניתן לשער, כי גם צמצום העלייה מארצות המערב השנה קשור בשפל השורר בשוק העבודה בארץ.

מן הראוי לזכור, כי לאורך זמן קיימת גם השפעה בכיוון ההפוך: היקף העלייה משפיע על הביקוש לדיוור, ובדרך זו — על היקף הפעילות של ענף הבנייה. משום כך ניתן להניח, כי מיתון הפעילות בענף זה בשנים האחרונות הושפע מצמצום העלייה.

3. כוח העבודה האזרחי

כוח העבודה האזרחי גדל השנה ב-1.6 אחוזים בלבד, לאחר גידול של 2.6 אחוזים ב-1983 ושל 3.0 אחוזים ב-1984. האטה זו בקצב הגידול של כוח העבודה האזרחי משקפת ירידה בשיעורי ההשתתפות הסגוליים הן של גברים והן של נשים (לוח ד'-4). נתונים חצי-שנתיים (לוח ד'-א') מראים, כי גידול כוח העבודה האזרחי הואט מאוד במחצית הראשונה של 1985, וכמעט נבלם במחצית השנייה. יש להניח, כי השפל הנמשך בתעסוקה גרם ב-1985 לנטייה גוברת של גברים ושל נשים לחדול מחיפוש עבודה (השפעת "העובד המיואש"). נטייה זו השתקפה השנה בהקדמת יציאתם של בני 55 ומעלה מכוח העבודה¹⁰.

מספרם של המועסקים מיהודה ושומרון ומחבל עזה בישראל ירד השנה ב-1.2 אלף, לאחר עליות של 8.2 אלפים ו-2.8 אלפים בשנים 1983 ו-1984, בהתאמה. האטה כלכלית בשטחים וצמצום הביקוש לעבודה בארצות ערב פעלו בשנים האחרונות להגדלת ההיצע של עובדים אלה בשוק העבודה הישראלי, אולם הירידה בביקוש לעובדי השטחים בשוק העבודה הישראלי הביאה לבלימת גידולו של מספרם ולירידה בשכרם.

4. התעסוקה בענפי המשק

מ-22 אלף השייכים לכוח העבודה ועובדי השטחים שניתוספו (נטו) ב-1985, נקלטו בתעסוקה רק 8.5 אלפים, ו-13.5 אלפים הצטרפו למצבת המובטלים. (לוחות ד'-4 ו-ד'-7). מספר המועסקים בסקטור העסקי כמעט לא גדל השנה במוצע שנתי, ובהשוואה עם המחצית השנייה של 1984 אף ירד: במחצית הראשונה של 1985 נרשמה ירידה בת 4 אלפים ובמחצית השנייה — בת 7 אלפים. השפל בתעסוקה בסקטור העסקי בולט השנה על רקע העליות במספר המועסקים ב-1983 ו-1984 — 48 אלפים ו-22 אלפים, בהתאמה. לשירותים הציבוריים ניתוספו השנה, במוצע שנתי, 7 אלפים מועסקים, וכתוצאה מכך גדל במקצת משקלם היחסי של השירותים הציבוריים בתעסוקה במשק, על חשבון משקלו של הסקטור העסקי. מספר המועסקים בתעשייה ירד ברביע השלישי של השנה בכ-10 אלפים, אך התאושש ברביע האחרון, כך שבמוצע שנתי נשאר יציב (לוח ד'-8). מגמת הירידה בענף הבנייה התבטאה, זו השנה השנייה, ביציאת כ-10 אחוזים מן המועסקים הישראלים מן הענף, בעוד שמספר עובדי השטחים בו כמעט לא השתנה. בתחבורה ירד מספר המועסקים השנה ב-3 אחוזים, לאחר עלייה בשיעור דומה אשתקד. בשירותים הפיננסיים נמשכה השנה מגמת הירידה — כ-2 אחוזים — לאחר שאשתקד נבלמה מגמה רב-שנתית של גידול מהיר בענף זה. מתברר, כי צמצום הביקושים

¹⁰ נתונים מסקר כוח אדם מצביעים השנה על ירידה ניכרת בשיעור ההשתתפות של בני 55 — 64: מ-78.1 ל-76.1 אחוזים אצל הגברים ומ-26.4 ל-24.9 אחוזים אצל הנשים.

המועסקים ותשומת העבודה בסקטורים העיקריים במשק, 1980 עד 1985

העלייה או הירידה (-) לעומת התקופה הקודמת													
1985		1985	1984	1983	1982	1981	1985	1984	1983	1982	1981	1980	
א	ב												
(אחוזים)													
המועסקים (אלפים, ממוצע שנתי)													
1. מועסקים ישראלים	1,254.5	1,279.9	1,298.1	1,339.4	1,359.0	1,368.3	2.0	1.4	3.2	1.5	0.7	0.4	-1.0
2. מועסקים מהשטחים	77.2	78.0	81.3	88.1	90.6	89.4	1.0	4.2	8.4	2.8	-1.3	0.7	-1.3
3. סך כל המועסקים המקומיים (1)+(2)	1,331.7	1,357.9	1,379.4	1,427.5	1,449.6	1,457.7	2.0	1.6	3.5	1.5	0.6	0.4	-1.0
4. המועסקים בשירותים הציבוריים ¹	367.9	381.4	387.4	392.6	398.3	405.0	3.7	1.6	1.3	1.5	1.7	2.7	-1.8
5. המועסקים בסקטור העסקי (4) - (3)	963.8	976.5	992.0	1,034.9	1,051.3	1,052.7	1.3	1.6	4.3	1.6	0.1	-0.4	-0.7
תשומת העבודה של המועסקים													
(מיליוני שעות, ממוצע שבועי)													
1. תשומת העבודה של ישראלים	45.8	47.0	47.0	48.1	48.9	49.3	2.6	0.0	2.3	1.7	0.8		
2. תשומת העבודה של עובדים מהשטחים	3.1	3.2	3.3	3.5	3.7	3.5	2.7	3.9	6.9	3.6	-4.7		
3. סך כל תשומת העבודה המקומית	48.9	50.2	50.3	51.6	52.6	52.8	2.6	0.3	2.6	1.9	0.3		
4. תשומת העבודה בשירותים הציבוריים	12.0	12.4	12.4	12.5	12.5	12.8	3.0	0.6	0.7	0.2	2.0		
5. תשומת העבודה בסקטור העסקי -	36.9	37.8	37.9	39.1	40.1	40.0	2.4	0.2	3.3	2.4	-0.2		

(1) לא כולל עובדים מן השטחים המוחזקים.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל; נתונים מעוגלים.

לוח ד' 8

המועסקים המקומיים ותשומת העבודה בסקטור העסקי לפי ענפים, 1981 עד 1985

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת										
1985		1985	1984	1983	1982	1985	1984	1983	1982	1981
I	II									
(א ח ו ז י ם)										
1. המועסקים										
(אלפים, ממוצע שנתי)										
סך הסקטור העסקי										
— 0.6	— 0.4	0.1	1.6	4.3	1.6	1,052.7	1,051.3	1,034.9	992.0	976.5
— 2.9	— 2.7	— 6.5	— 5.9	6.2	3.8	114.7	122.7	130.4	122.8	118.3
— 1.5	— 0.3	0.4	2.6	3.4	— 0.8	329.5	328.1	319.8	309.3	311.9
4.3	8.4	8.2	0.6	1.2	— 3.8	92.0	85.0	84.5	83.5	86.8
תחבורה										
		— 3.6	3.0	— 1.4	4.4	86.4	89.6	87.0	88.2	84.5
מסחר, שירותים אישיים ועסקיים ¹										
		2.3	4.5	6.8	4.4	344.7	337.1	322.7	302.1	289.3
שירותים פיננסיים										
		— 2.2	— 2.8	7.4	2.6	64.5	65.9	67.2	63.1	61.5
חשמל ומים										
						11.7	12.8	12.7	13.8	13.7
לא ידוע										
						9.1	9.8	9.6	9.3	10.6
2. תשומת עבודה										
(מיליוני שעות, ממוצע שבועי)										
סך כל הסקטור העסקי ²										
		— 0.2	2.4	3.3	0.2	39.9	40.1	39.1	37.9	37.8
		— 6.6	— 6.1	5.8	3.2	4.6	4.9	5.2	4.9	4.8
בנייה										
		0.2	3.9	2.8	— 2.8	12.8	12.7	12.3	11.9	12.3
תעשייה										
		11.0	1.9	0.4	— 6.5	3.6	3.2	3.2	3.2	3.4
חקלאות										
		— 4.8	4.3	— 0.1	0.7	3.6	3.4	3.4	3.4	3.4
תחבורה										
מסחר, שירותים אישיים ועסקיים ²										
		0.6	5.4	5.1	3.9	12.6	12.5	11.8	11.2	10.8
שירותים פיננסיים										
		— 0.3	— 2.3	4.5	3.4	2.4	2.4	2.4	2.3	2.3

(1) ענפים 50 — 59, 90 — 99, 73, כולל "יתר" עובדי השטחים המרוחקים.
 (2) הנתונים אינם מסתכמים, בשל השמטת ענף החשמל והמים וה"לא ידוע"; נתונים מעוגלים.
 המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

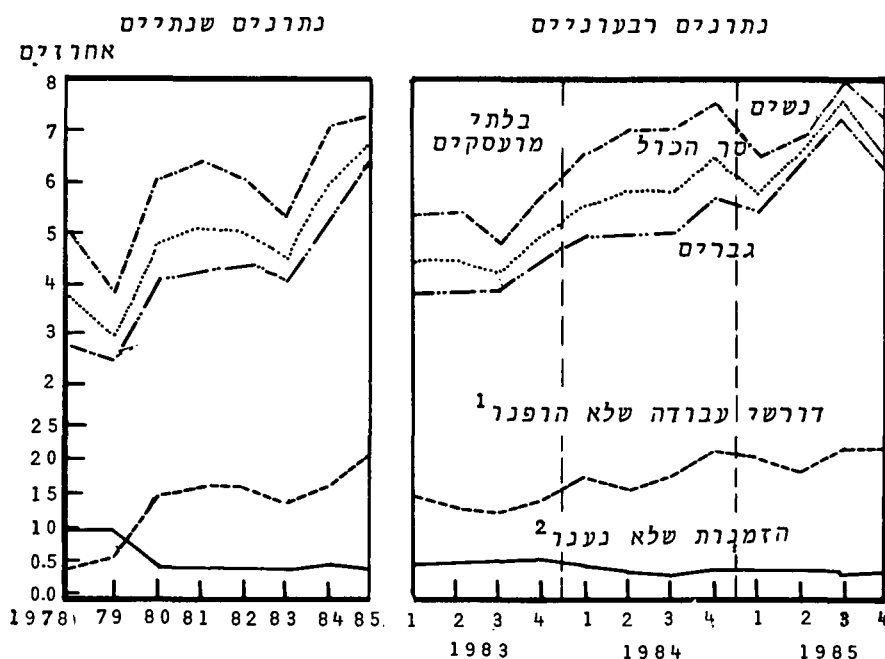
המקומיים לא השפיע על התפתחות ענפי השירותים העסקיים והשירותים האישיים: בשירותים העסקיים נמשכה מגמת הגידול — 6 אחוזים, לאחר כ־8 אחוזים אשתקד — וכן גם בשירותים האישיים: 5 אחוזים לאחר 11 אחוזים אשתקד; מספר המועסקים בענף המסחר ושירותי האוכל נשאר השנה יציב, על אף הגידול בתיירות. הגידול בענף החקלאות, 8 אחוזים, אינו עולה בקנה אחד עם אומדנים המצביעים על צמצום התפוקה בענף זה.

5. האבטלה

במצב האבטלה ניכרת, זו השנה השנייה, מגמת החמרה, שהגיעה לשיאה (רמה של 7.8 אחוזים) ברביע השלישי של השנה, בעקבות הפעלת התכנית הכלכלית. בממוצע שנתי עלה שיעור האבטלה ל־6.7 אחוזים, לאחר 4.5 אחוזים ו־5.9 אחוזים ב־1983 וב־1984, בהתאמה (דיאגרמה ד'־4).

עלייה הדרגתית במשך 1984 הביאה את רמת האבטלה ברביע האחרון של שנה זו ל־6.4 אחוזים. לאחר שיפור קל ברביע הראשון של 1985, שבה רמת האבטלה ועלתה ברביע השני ל־6.6 אחוזים, ועם הירידה התלולה בפעילות הכלכלית ברביע השלישי הגיעה, כאמור, לשפל של 7.8 אחוזים. ברביע האחרון של 1985, כשבפעילות הכלכלית ניכרה התאוששות מה, ירדה רמת

דיאגרמה ד'־4
אינדיקטורים לאבטלה, 1978 עד 1985
(אחוזים מכוח העבודה האזרחי)

(1) דורשי עבודה ישראלים פחות הזמנות שסופקו עלי ידי ישראלים.

(2) הזמנות לעובדים שלא סופקו עלי ידי ישראלים.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקרי כוח אדם; משרד העבודה, שירות התעסוקה.

האבטלה שוב ל-6.6 אחוזים. התאוששות זו לא נמשכה ברכיע הראשון של 1986, ושיעור האבטלה שב ועלה ל-7.2 אחוזים.

מגמת ההחמרה באבטלה בשנים האחרונות נובעת מקיפאון ממושך בצמיחה, שאינה מדכיקה את קצב הגידול של כוח העבודה האזרחי; כתוצאה מכך נחלש בהדרגה הביקוש היחסי לכוח העבודה, כפי שמשקף במגמת הירידה של שיעור התעסוקה במשק (דיאגרמה ד'2), שהוא צה מאוד ב-1985. את השפעת הירידה התלולה של הביקוש לעבודה על האבטלה מיתנה השנה במקצת ירדת שיעור ההשתתפות של האוכלוסייה בכוח העבודה האזרחי — שהשתקפה ביציאתם המוגברת של בני 55 ומעלה מכוח העבודה. נתונים משירות התעסוקה (דיאגרמה ד'4) מעידים גם הם, כי החמרת האבטלה בשנים האחרונות נובעת בראש וראשונה מרפיון בביקוש לעובדים: עליית שיעור האבטלה מתואמת היטב עם ירידת מספר ההזמנות לעובדים וכן עם גידול מספרם של דורשי העבודה; מתברר, שעם החמרת מצב האבטלה גדל מאוד היחס שבין מספר דורשי העבודה שלא מצאו משרה ובין מספר ההזמנות לעובדים שלא סופקו על-ידי ישראלים: בסוף 1985 היו, בממוצע, 6.5 דורשי עבודה שלא מצאו משרה מול כל הזמנה שלא סופקה על-ידי ישראלי¹¹, ו-28 דורשי עבודה כאלה היו מול כל הזמנה לעובד מקצועי שלא סופקה. נתונים אלה מלמדים, כי במצב כזה רק גידול בביקוש לעובדים, דהיינו יצירת משרות נוספות, עשוי להשפיע השפעה משמעותית על היקף האבטלה; פעילות מצד ההיצע (הגברת הניידות והנכונות להשתלב בעבודה והכשרה מקצועית) השפעתה הצפויה מוגבלת.

ברמת האבטלה ובהתפתחותה ניכר שוני בין מקומות יישוב שונים ואזורים גיאוגרפיים שונים בארץ (לוחות ד'9א' וד'9ב): האבטלה החמירה במיוחד בערי הפיתוח (יישובים עירוניים חדשים) ובאזורים המרוחקים ממרכז הארץ (מחוזות הצפון והדרום), ואילו בערים תל אביב וחיפה המצב הרבה פחות חמור. בערי הפיתוח הגיעה רמת האבטלה השנה, בממוצע, ל-10.2 אחוזים, לעומת 5.7 אחוזים ו-5.3 אחוזים בערים תל-אביב וחיפה, בהתאמה. בירושלים היה שיעור האבטלה גבוה יותר — 7.5 אחוזים. ברכיע השלישי של השנה הגיעה רמת האבטלה במחוזות הצפון והדרום ל-10 אחוזים, לעומת 5.8 אחוזים במחוז תל-אביב, 8.6 אחוזים במחוז ירושלים ו-7.4 אחוזים במחוז חיפה (כולל הקריות).

על התגברות האבטלה בשנתיים האחרונות מעידים גם שינויים במאפיינים שונים של אוכלוסיית הבלתי מועסקים: על העמקת האבטלה מעיד גידול שיעורם של אלה שחיפשו עבודה 5 שבועות ויותר בקרב הבלתי מועסקים: 77.5 אחוזים השנה לעומת 70.3 אחוזים ו-75.6 אחוזים

¹¹ דורשי העבודה וההזמנות לעובדים:

נתונים שנתיים (אלפים)					נתונים רבעוניים — 1985			
1979	1981	1983	1984	1985	I	II	III	IV
1. דורשי עבודה								
20.3	34.6	31.8	37.6	42.6	42.7	38.9	43.7	45.2
ישראלים (אלפים)								
2. הזמנות לעובדים								
25.7	18.2	19.0	16.3	17.3	17.9	17.5	15.7	18.1
(אלפים)								
3. מספר דורשי העבודה								
שלא נענו לכל הזמנה								
פנויה (שלא סופקה								
0.6	4.3	3.2	5.9	6.3	5.9	5.2	8.1	6.5
על-ידי ישראלים)								

המקור: נתוני שירות התעסוקה, עיבודי בנק ישראל. ראה גם "איש שלום, כיצד להקטין האבטלה", רבעון לכלכלה 124, מארס 1985.

לוח ד' 9א'
מאפייני הבלתי מועסקים, 1979 עד 1985
(אחוזים)

1985	1984	1983	1982	1981	1980	1979	
(שיעור מקרב הבלתי מועסקים)							
77.5	75.6	70.3	73.2	72.0	72.2	57.0	1. חיפשו עבודה 5 שבועות או יותר
51.5	52.4	48.9	55.2	57.4	57.2	43.1	2. חיפשו עבודה דרך שירות התעסוקה
42.1	39.6	38.9	40.7	38.6	36.5		3. מפרנסים ראשוניים (ראשי משפחות)
51.1	51.2	48.3	50.3	49.8	48.4	51.4	4. עבדו כ-12 החודשים האחרונים
מזה: (האחוזים מתוך קבוצה 4)							
59.5	55.8	41.0	47.9	51.1	46.3	23.2	א. פוטרו מעבודתם
19.7	22.2	33.0	30.2	25.3	17.8	34.1	ב. התפטרו מעבודתם
24.3	25.0	23.2	26.1	26.4	26.6	25.8	ג. עיסוקם האחרון בתעשייה
14.9	16.6	17.8	17.8	19.5	20.4	18.7	ד. עיסוקם האחרון בשירותים הציבוריים
58.6	54.6	55.5	55.4	53.8	54.5	53.3	5. התפלגות לפי מין: שיעור הגברים
6. התפלגות לפי שנות לימוד:							
23.2	21.7	22.0	24.2	25.1	26.5	26.5	0 — 8 שנים
60.8	59.6	59.7	58.8	57.6	56.9	56.6	9 — 12 שנים
16.1	18.8	18.3	17.0	17.3	16.6	16.9	13 שנים ומעלה
7. התפלגות לפי קבוצות גיל:							
42.4	43.9	45.3	45.7	46.7	47.0	48.4	גילאי 14 — 24
32.0	33.5	32.6	30.6	31.9	30.3	32.3	גילאי 25 — 34
21.9	19.2	17.9	20.2	18.4	17.9	15.8	גילאי 35 — 54
3.7	3.4	4.2	3.5	2.9	5.0	3.5	גילאי 55 ומעלה
(שיעור הבלתי מועסקים בקרב הקבוצות השונות)							
17.8	16.3	12.8	14.1	14.4	13.2	8.0	8. אבטלה בקבוצות גיל:
6.8	6.2	4.6	4.7	5.0	4.5	2.9	גילאי 14 — 24
3.8	3.0	2.2	2.7	2.6	2.5	1.3	גילאי 25 — 34
1.8	1.4	1.3	1.2	0.9	1.6	0.7	גילאי 35 — 54
11.7	11.8	11.9	11.5	11.4	12.2	9.3	גילאי 55 ומעלה
(שיעור הבלתי מועסקים)							
7.5	6.8	5.8	6.5	5.6	4.8	3.3	9. חיילים משוחררים (שיעורם בקרב הבלתי מועסקים)
5.7	5.3	4.5	4.5	4.8	4.7	2.7	10. אבטלה לפי צורת יישוב
5.3	5.0	4.0	4.7	4.2	5.4	3.0	ירושלים
7.5	6.5	4.9	5.5	5.8	5.4	3.3	תל-אביב
6.4	5.5	4.3	4.6	4.8	4.6	2.8	חיפה
10.2	9.2	6.4	7.8	8.2	7.4	4.4	ישובים עירוניים אחרים
							מזה: ותיקים
							חדשים

המקור: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (בחלקם — נתונים שלא פורסמו).

לוח ד'-ב'
שיעור הבלתי מועסקים באזורים גיאוגרפיים, 1984 ו-1985
 נתונים רבעוניים ומנוכחי עונתיים (אחוזים)

1985					1984					מחוזות
ממוצע שנתי	IV	III	II	I	ממוצע שנתי	IV	III	II	I	
7.7	6.1	8.6	8.3	7.9	6.8	7.6	7.7	5.4	6.4	י-ם
8.1	8.9	10.0	6.8	6.4	6.5	8.2	5.3	5.5	6.8	הצפון
6.4	7.0	7.4	6.3	4.9	5.3	5.6	5.1	5.4	5.1	חיפה
6.3	5.5	7.8	7.0	5.0	5.9	5.4	6.2	6.7	5.5	מרכז
5.2	5.7	5.8	4.5	4.6	5.1	6.2	4.8	4.7	4.6	תל-אביב
8.8	8.0	10.0	8.6	8.5	7.1	7.2	8.4	7.6	5.1	דרום
6.7	6.6	7.8	6.6	5.8	5.9	6.4	5.8	5.8	5.5	סך הכול

המקור: סקרי כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

ב-1983 ו-1984, בהתאמה. כך עלה גם שיעורם של אלה שפוטרו בשנה האחרונה ל-30 אחוזים, לאחר 20 אחוזים ו-28 אחוזים בשנתיים הקודמות, בהתאמה. לעומת זאת בולטת יציבות רבה בשיעורם של החיילים המשוחררים בקרב הבלתי מועסקים: שיעור זה כמעט לא השתנה בשנים האחרונות.

6. השכר

השכר למשרת שכיר ברוטו, במונחי כוח קנייה, ירד השנה, בממוצע שנתי, ב-7 אחוזים, לאחר ירידה בת 3 אחוזים אשתקד. התפתחות השכר הריאלי במשך השנה לא היתה אחידה: במחצית הראשונה נחתרשה האצת האינפלציה — לאחר בלימה זמנית בעסקת החבילה הראשונה, בסוף 1984; האצה זו הורידה את השכר הריאלי ב-3 אחוזים, יחסית למחצית השנייה של 1984. במחצית השנייה של השנה עמדה התפתחות השכר הריאלי בסימן התכנית לייצוב המשק: הסכם בין הממשלה, ההסתדרות והמעסיקים על השהיית הסדר תוספת היוקר ועל הקפאת השכר במשק, מיולי עד ספטמבר 1985, הביא במחצית השנייה לירידה תלולה בת 12 אחוזים בשכר הריאלי; על-פי הסכם זה, ניתן במשכורת יולי פיצוי של 14 אחוזים בלבד על התייקרות בת 40 אחוזים, שהצטברה ממאי עד יולי, ובמשכורת אוגוסט ניתנה תוספת חד-פעמית בת 12 אחוזים לתודש החגים. נוסף על אלה הוחלט על מתן תוספות שכר במשכורות דצמבר 1985, ינואר ופברואר 1986 — 12 אחוזים, נומינלית, בסך הכול — כפיצוי על שחיקת השכר הריאלי במחצית השנייה של השנה. כמו כן נקבע, כי תוספות יוקר בנות 80 אחוזים תינתנה בגין עליות מחירים שהיו אחרי חודש ספטמבר.

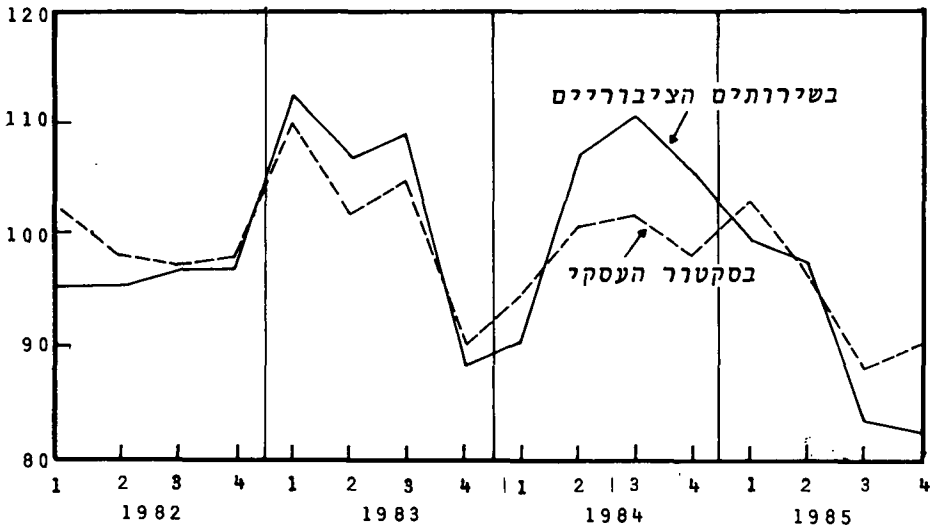
שחיקת השכר בשירותים הציבוריים היתה במחצית השנייה חריפה יותר מאשר בסקטור העסקי — 16 אחוזים לעומת 11 אחוזים, בהתאמה. זאת בגלל זחילת שכר וחריגה מן המסלול המוסכם בסקטור העסקי (8 אחוזים בחודשים אוגוסט-דצמבר) — לעומת התפתחות מבוקרת יותר של השכר בשירותים הציבוריים. עקב ירידתה התלולה של האינפלציה במחצית השנייה של השנה, הביא הצירוף של תוספות השכר המוסכמות והחריגות האמורות לעלייה של השכר ברוטו בסקטור העסקי בראשית 1986 אל הרמה הממוצעת של 1984.

דיאגרמה ד' 5

מדדי השכר הריאלי הממוצע למשרת שכיר בסקטור העסקי ובשירותים הציבוריים, 1982

עד 1985

(ממוצע 1982 ו-1983 = 100)

המקור: נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מתוך דוחות מעבידים לביטוח הלאומי, מנכים במדד המחירים לצרכן – ניכוי חודשי, וטופס עליו – ניכוי ההטחה בשיטת החישוב המקובלת, שלפיה מנכה השכר במדדים המקיימים את מועד התשלומים במחצית החודש.

במחצית השנייה של השנה עודכנו מדרגות המס, ונטל המסים הישירים על השכר ירד: כתוצאה מכך נשחק השכר נטו פחות מן השכר ברוטו¹².

הסדר תוספת יוקר חדש – שהוחל, כאמור, בחודש אוקטובר – מבטיח פיצוי התייקרות בן 80 אחוזים אחת לשלושה חודשים, וכן כל אימת שמצטברת התייקרות של 4 אחוזים. הסדר זה סוכם בשעה שרמת האינפלציה במשק היתה עדיין גבוהה, ואי־הוודאות לגבי יציבות המחירים הצפויה היתה רבה. הוא תוקן, כאמור, במאי 1986, והותאם לרמת אינפלציה נמוכה יותר. התייצבות האינפלציה ברמה נמוכה יותר מחייבת תיקון של הסדר תוספת יוקר, מכמה טעמים: ככלל, השכר קשיח כלפי מטה, לפחות בטווח הקצר, ולכן הצמדה אוטומטית קובעת "רצפה" ריאלית להתפתחות השכר. התוספת המובטחת בהסדרי הצמדה מקובלים מפצה רק על חלק מההתייקרות, כדי להותיר מירווח ריאלי כלשהו. ללא מירווח כזה, כל שינוי אקסוגני במחירים יחסיים או בנטל המס – או לחלופין, כל שינוי במבנה השכר, כתוצאה מפעולתם של כוחות שוק – ידחפו את השכר הריאלי כלפי מעלה, ובהעדר גידול בפריון העבודה, יפגעו בתעסוקה וביציבות המחירים. מכאן מתחייבת תלות בין רמת האינפלציה למידת הפיצוי האוטומטי: ככל שהאינפלציה נמוכה יותר, צריכה התוספת האוטומטית לפצות על חלק קטן יותר מן ההתייקרות, כדי להותיר את המירווח האמור; זאת ניתן להשיג הן דרך העלאת סף ההתייקרות המחייב פיצוי אוטומטי והן בהקטנת שיעור הפיצוי.

¹² על-פי אומדן תחשיבי מקורב, ירד השכר הריאלי נטו ב-1985, בממוצע שנתי, ב-2.4 אחוזים, לעומת ירידה של 7 אחוזים בשכר ברוטו. במחצית השנייה של השנה, בהשוואה עם המחצית הראשונה, ירד השכר נטו ב-8.4 אחוזים, לעומת ירידה של 12 אחוזים בשכר ברוטו. כאמור, אומדני השכר נטו מקורבים ותחשיביים, ולכן יש להתייחס אליהם בזהירות.

לוח ד' 10

העלייה או הירידה (-) בשכר הריאלי הממוצע למשרת שכיר¹, 1978 עד 1985
(כל תקופה לעומת קודמתה, אחוזים)

1985									
א	ב	1985	1984	1983	1982	1981	1980	1979	
		- 6.9	- 2.5	4.7	- 0.9	11.1	- 3.4	8.5	כל המשק
		- 12.4	- 0.8	8.2	- 5.3	10.9	- 8.4	13.5	שירותים ציבוריים
		- 4.4	- 3.2	3.1	1.2	10.9	- 0.6	5.9	סקטור עסקי
		- 6.0	- 2.6	2.0	1.5	7.7	- 2.1	4.3	חקלאות, ייעור ודיג
		- 5.3	- 0.2	4.5	1.5	12.5	- 0.7	4.6	תעשייה
		- 5.0	- 8.6	6.6	- 5.1	21.4	1.9	- 3.1	חשמל ומים
		- 7.2	- 6.5	- 1.3	4.2	9.4	- 2.1	5.1	בינוי
		0.3	- 3.2	1.0	4.2	12.8	- 5.3	3.4	מסחר, שירותי אוכל והארח
		- 5.3	- 0.6	0.9	- 1.2	9.7	0.7	2.0	תחבורה, אחסנה ותקשורת
		- 3.2	- 9.0	6.3	- 1.5	10.3	3.1	4.1	שירותים פיננסיים ועסקיים
		- 6.6	- 7.3	6.1	7.6	4.4	- 4.6	5.5	שירותים אישיים אחרים

(1) נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מתוך דו"חות מעבידים לביטוח הלאומי. מנוכים במדד המחירים לצרכן: ניכוי חודשי, ונוסף עליו - ניכוי ההטיה בשיטת החישוב המקובלת, שלפיה מנוכה השכר במדרים המקדימים את מועדי התשלומים במחצית החודש. הנתונים כוללים עובדים מן השטחים, המועסקים בישראל.

תנודות השכר הריאלי בטווח הקצר מושפעות בעיקר מגורמים מוסדיים - כגון עיתוי הסכמי השכר, הסדרי התשלום של תוספות היוקר וגורמי עונתיות - ואילו את התפתחות השכר בטווח הארוך קובעים בעיקר כוחות השוק. ראוי להדגיש, כי האחרונים משקפים גם גורמים לא "תחרותיים" - כגון לחצים חברתיים, המצמצמים את גמישות ההתאמה של השכר להתפתחויות הכלכליות, והשפעות של התערבות הממשלה בתחומים שונים: הביקוש שלה לתוצר ולעובדים, קביעתה לגבי נטל המסים, תמיכות ופיחותים לשם מניעת אבטלה ומדיניות השכר בשירותים הציבוריים. השכר בסקטור זה נקבע בעיקר על-ידי גורמים מוסדיים, וזיקתו הישירה לתנאים כלכליים במשק פחותה - אולם הוא משפיע על התפתחות השכר בסקטור העסקי, וזאת כתוצאה ממשקלו הגדול של הסקטור הציבורי בתעסוקה וממערובתו הרבה בענפי הסקטור העסקי¹³. מניעת חריגות שכר בשירותים הציבוריים תחבטא במשך הזמן בגידול היצע העבודה בסקטור העסקי, שיעלה את רווחיות הייצור בו, ויעודד את צמיחתו.

¹³ חלק ממפעלי הענפים השונים בסקטור העסקי משתייך למעשה לסקטור הציבורי, וחלים עליו הסדרי השכר הקיימים בו.